

PIRMSSKOLAS VECUMA BĒRNA PĒTNIECISKĀ DARBĪBA PIEAUGUŠO RADĪTAJĀ VIDĒ

Pre-school Children Investigatory Activities in the Environment Created by Adults

Jana Grava

Liepājas Universitāte, Latvija

E-pasts: jana.grava@liepu.lv

Abstract. *In order to create one's own model of world cognition, a child acquires information from the environment created around him/her, which ensures the development of child's explorative activity by arousing interest and curiosity, that later, in its turn, create the basis for learning motivation. Child's explorative activity is a means to cognize the world that has been essentially influenced by the environment created by adults. The problem arises, if adults do not understand child's activities that develop understanding about the world around. As a result, unreasonable criticism and evaluation from the adult's point of view can be observed. Thus, it is important to clarify how the environment created by adults influence explorative activity of a child and what are the facilitating and delaying factors. The article reveals the theoretical findings based on pedagogical and psychological research (M.Osorin, H.Gudjon, R.Hart, I.Malkin-Pih, N.Podiaikov, T.Amabile, D.Liegeniece) on explorative activity of preschool age children, as well as the pedagogical observation of the author.*

Keywords: *curiosity, independent creative activity, interest, fantasy, world cognition.*

Bērna interese un vēlēšanās izzināt apkārtējo pasauli vērojama jau agrā bērnībā. Interesi iespējams veicināt pētnieciskās darbības rezultātā, tādējādi attīstot prasmi risināt problēmas un pieņemt lēmumus, kas ir būtiski mācīšanās procesā. Tādēļ ir nozīmīgi izpētīt, kādā veidā bērns izzina pasauli un kā pieaugušo radītā vide var ietekmēt viņa pētnieciskās darbības attīstību. Pieaugušie, neizprotot bērna darbības, ar kuru palīdzību viņš izzina apkārtējo vidi, piemēram, „nepareizu proporciju vai krāsu attēlojumu zīmējumos”, kavē bērna pētniecisko darbību. Tādējādi vērojama nepamatota kritika un novērtējums no pieaugušā puses, kā arī pārāk konkrētu paraugu un materiālu, arī konkrētu temata risinājuma veidu piedāvājums, kas neveicina bērna radošu un pētniecisku darbību. Tādēļ raksta mērķis ir noskaidrot pirmsskolas vecuma bērnu pētnieciskās darbības sekmējošos un kavējošos faktoros pieaugušā radītajā vidē. Pirmsskolas vecuma bērniem raksturīga tēlainā domāšana (sākumā iztēlojoties, pēc tam nonākot līdz formai), tāpēc tieši šajā vecuma posmā svarīgi, nodrošinot pētnieciskās darbības veicinošu apkārtējo vidi, sekmēt izpratni par lietām un parādībām. (G.Abramova, I.Malkina-Pih, Ž.Piaže, Ļ.Vigotskis, D.Dzintere).

Pirmsskolas vecuma bērna pētnieciskā darbība pētīta un analizēta D.Lieģenieces, M.Osorinas, H.Gudjona, R.Harta, I.Malkinas-Pih u.c autoru pētījumos. D.Lieģeniece uzskata, ka bērna un vides mijiedarbības centrā atrodas bērns kā personība kopveselumā, kur bērns pats sevi motivē darbībai. Bērna socializācija (kas ietver sevī arī pētniecisko darbību) noris tajos apstākļos, kuros viņš dzīvo, to ietekmē kultūrsituācija makrovidē un mikrovidē. (Lieģeniece, 1999). M.Osorina secinājusi, ka bērna apkārtējās pasaules izpēte, neskatoties uz aktivitāti un šķietamo patstāvību, nav

iespējama bez pieaugušā palīdzības vai atbalsta. (Осорина, 2008). H.Gudjons, pamatojoties uz izturēšanās un kognitīvajām teorijām, atzinis, ka bērna aktīva darbība ir pamata līdzeklis priekšstatam par pasaules būtību un īstenības izveidi. (H.Gudjons, 1998) Tādējādi pirmsskolas vecuma bērna pētnieciskā darbība izprotama kā līdzeklis apkārtējās pasaules izziņāšanai, kas iespējama bērna patstāvīgas radošas darbības un pieaugušā palīdzības rezultātā.

Raksta teorētiskās atziņas balstītas un pedagogu un psihologu (M.Osorina, I.Malkina-Pih, T.Amaila, D.Lieģeniece, N.Vetlugina u.c.) pētījumiem, kā arī autores pedagoģiskajiem vērojumiem Liepājas pirmsskolas izglītības iestādē „x” laika posmā no 2010.-2012. gadam, dažāda vecuma (2 – 5 gadi) bērnu grupās. Bērnu vārdi ētisku apsvērumu dēļ mainīti.

Bērni izziņa apkārtni, gūst jaunu informāciju, to analizē, salīdzina ar jau pieredzē esošo un apgūst nepieciešamās iemaņas, lai spētu dzīvot/atrasties pieaugušo pasaulē, izveidojot savu atšķirīgu pasauli pieaugušo acu priekšā. Psiholoģe M.Osorina uzskata, ka pieaugušajiem, aizmirstot savas bērnības izjūtas, grūti izprast bērnu darbības. (Осорина, 2008) Tādēļ nozīmīgi apzināt pirmsskolas vecuma bērnu pētnieciskās darbības īpatnības, jo jebkura maza bērna patstāvīga, radoša darbība (kurā tiek realizēta pētnieciskā darbība) nav iespējama bez pieaugušā tiešas vai netiešas līdzdalības.

Katra paaudze veido savu pasaules izziņas modeli, kas ir pamats individuālas pasaules uztveres izveidei. Bērns to iegūst no pieaugušajiem, aktīvi apzinot apkārtējo vidi, kā arī veidojot to individuāli vai kopā ar vienaudžiem. M.Osorina izdalījusi 3 galvenos faktorus, kas nodrošina bērna pasaules modeļa izveidi/izpratni:

1. Pieaugušo „kultūras” ietekme;
2. Bērna centieni, kas izpaužas dažādās intelektuāli radošās darbībās;
3. Bērnu subkultūras ietekme, tradīcijas, kas tiek mantotas no paaudzes paaudzēm un ir nozīmīgas 5 -12 gadu vecu bērnu mācīšanās procesā. (Осорина, 2008)

Pirmsskolas vecuma bērna pasaules uztvere pieļauj dažādu realitātē nesavienojamu elementu savienošanu, kas reizēm ir pilnīgi absurdi no realitātes viedokļa. Taču bērna mazā pieredze pieļauj šādu domāšanas darbību, kas tajā pašā laikā ir arī jaunas pieredzes veidotāja. Bērna pasaulē organiski eksistē mīts un realitāte, iemeslu un seku saiknes šeit nav obligātas un pat nedominē, piemēram, *Mārtiņš (3,5 g.) demonstrējot ar žestiem un mīmiku, stāsta skolotājai pašizdomātu stāstu par „zemes un jūras bitēm”, kuras spēj gan lidot, gan arī dzīvot zem ūdens, veidojot tur savas mājvietas un rotaļlaukumus. (2011.g.)* Bērna apziņas īpatnība veicina dabas un cilvēka uztveri kā vienu veselu pasauli. (*Ilgspējīga attīstība, 2010*) Kā nozīmīgs un neparasts bērna pasaules izziņāšanas veids ir apkārtējo priekšmetu „iedzīvināšanu” fantāzijas pasaulē. M.Osorina uzskata, ka šādas spējas nodrošina neparastu brīvības izjūtu, kas būtiski ietekmē bērna pētniecisko darbību. Taču, neveicinot bērna kontaktēšanos ar cilvēkiem un reāliem priekšmetiem, tiek vājinātas bērna spējas risināt problēmas, kā rezultātā viņi slēpjas fantāziju pasaulē, kur viss viegli padodas. Kā vienu no lielākajām fantāziju problēmām autore uzskata nepietiekamu sevis apzināšanos/ izziņāšanu, kādēļ grūti nosakāma robeža starp reālu notikumu un fantāziju. (Осорина, 2008).

Psiholoģe M.Osorina uztveri definējusi kā izziņas procesu, kas veido realitātes izpratni, mijiedarbojoties bērna sajūtām (redzei, dzirdei, taustei utt.). (Осорина, 2008).

Katrs bērns cenšas izzināt pasauli, izveidojot simbolisku analogu vārdu, zīmējuma, veidojuma u.c. veidā. Apkārtējās vides izziņāšanā bērns jau 2 – 3 gadu vecumā izmanto ne tikai valodu, arī smilšu skulptūrās un dažādās konstrukcijās vērojama bērna izpratne par apkārtējās pasaules sakarībām.

M.Osorina akcentējusi priekšmetu vai objektu kontūras izpratnes nozīmību bērna apkārtējās vides un sevis izziņāšanā. Bērna roka, taustot rotaļlietu vai kādu citu priekšmetu, izzina tā formu un kontūras, iegūstot savu veidolu un atpazīstamību, vēlāk arī nosaukumu. (Осорина, 2008). Tādējādi veidojas bērna priekšmetiskā uztvere, kas nodrošina orientēšanos apkārtējā vidē. Tās izpēte notiek vienlaicīgi ar bērna sevis iepazīšanu, jo pakļaujas kopīgām likumsakarībām, apkārtējā pasaule tiek izziņāta aktīvi tajā darbojoties, izjūtot to ar visu ķermeni. Tādā veidā bērns atklāj, ka viņa ķermenis ir universāls „instruments”, ar ko iespējams izzināt apkārtējās pasaules likumsakarības. (Осорина, 2008). Piemēram., *Eduards (2 g.), lai iegūtu izpratni par attālumu, eksperimentē. Rotaļlieta, kura viņam nepieciešama atrodas pārāk augstu. Zēns stiepj roku, nostājas uz pirkstgaliem, abus veidus apvieno. Tikai pakāpjoties uz pakāpiena, Eduards var satvert rotaļlietu, tādējādi iegūstot informāciju par attālumu līdz šim priekšmetam. Nākošā reizē (pēc dienas) zēns, apzinoties attālumu, vairs neeksperimentē, bet uzreiz izmanto pakāpienu. (2010.g.)* Tādā veidā tiek apgūta telpas izpratne, lielums, forma, smagums, vienlaicīgi apgūstot arī sava ķermeņa parametrus un tēlu, kas savukārt ir nepieciešams elements, lai izprastu apkārtējās pasaules sistēmu. Tādēļ nozīmīgi apmierināt ne tikai bērnu nepieciešamību kustēties, bet tādā veidā iepazīt sevi un apkārtējo vidi, kas ir līdzeklis nozīmīgas informācijas ieguvei.

V.Geodakjana un R.Harta pētījumi pierāda, ka jebkura vecuma zēnu pētnieciskās darbības lauks ir plašāks nekā meitenēm, kas izskaidro to, kādēļ, neskatoties uz pieaugušo aizliegumiem, zēniem nepieciešams izpētīt tās apkārtnes teritorijas, kas ir ne tikai interesantas un pievilcīgas, bet arī bīstamas. (Геодакян, 1983; Hart, 1978). Pamatojoties uz autoru pētījumiem, var secināt, ka meitenes savā pētnieciskā darbībā ir piesardzīgākas. R.Harts atklāj, ka bērnu apkārtnes izpētes process aktīvi turpinās līdz pusaudžu vecumam. (Hart, 1978)

M.Osorina uzskata, ka attīstoties bērna valodai, apkārtnes un arī sava ķermeņa izpratne kļūst detalizētāka un konkrētāka. Priekšmets vai ķermeņa daļa ar vārdisku nosaukumu bērna izpratnē kļūst lielākā mērā reāls un nostiprina tēlu atmiņā. Kad apkārtējās vides sakarības ir lielākā mērā apgūtas un eksistē arī vārdiskais nosaukums, apkārtnē pakāpeniski bērna izpratnē iegūst strukturētākās sistēmas veidolu, kurā simboliski tiek attēlotas bērna domas un izjūtas. (Осорина, 2008). Piemēram, *Sintijas (4,5 g.) zīmējumā lapas augšējā malā attēlotas dažas līnijas, kas apzīmē debesis, apakšējā malā – zeme. Lapas vidus sadalīts 2 daļās – vienā no tām „dzīvo” kaķis, otrā cālis. (2011.g.)* Tādējādi priekšmetiski telpiskās vides izpētes procesā bērna apziņā veidojas strukturētas pasaules tēls, kurā arī viņš pats atrodas.

Pirmsskolas vecumā bērna darbība galvenokārt ir reproduktīva – bērns atdarina, atkārto. Tādēļ nozīmīga pedagoga darbība, kas rosinātu bērnu meklēt jaunus risinājumus vidē, piemēram, izmantojot, dažādus iztēli attīstošus vingrinājumus ar

iedomāšanos, papildināšanu, notikumu mainīšanu, kuri izmantojami dažādās situācijās un aktivitātēs (vērojums, zīmēšanā, rotaļājoties utt.).

Reproduktīvā darbībā bērns pēc savas iniciatīvas realizē prasmes un attēlošanas paņēmienus, no kuriem daudzus ir jau apguvis iepriekš (personīgajā un mācīšanas pieredzē), no jauna kombinējot un iegūstot jaunus paņēmienus. Tādējādi pieaugušais, nodrošinot apkārtējo vidi ar dažādām pētīšanas iespējām, var izraisīt bērnam interesi un zinātkāri. Piemēram, *atrodies ārā, bērni dzird tuvu esošās baznīcas zvanus. Kitija (3 g.) jautā skolotājai: „Kas tur zvana?”, „Kāpēc?”. Kamēr skolotāja izskaidro meitenei zvanīšanas iemeslus, baznīcas zvani apklust, uz ko Kitija tūlīt jautā: „Kas tur baznīcā nezvana?”, „Kāpēc nezvana?”.* (2010.g.) Bērns emocionāli reaģē uz visu, kas viņam ir jauns ir interesants. N.Podjakovs norāda, ka zinātkāre stimulē bērnu pētnieciskai darbībai un eksperimentiem. Bērna jautājumi „Kāpēc?” liecina par prāta vērgumu un vēlēšanos izzināt. Ja pieaugušais nereaģē uz bērna jautājumiem, interese pakāpeniski mazinās, un to nomaina vienaldzība, lai arī bērna interesei un zinātkārei pirmsskolas vecumā ir visai stabils raksturs. (Поддяков, 1988). E.Landau uzskata, ka iedrošinot bērnu jautāt, iespējams saglabāt bērna dabisko zinātkāri, stimulēt iztēli un padarīt pētniecisko darbību un mācīšanos aizraujošu (Landau, 2007). Tādējādi tieši pieaugušais ir tas, kas ar savu rīcību spēj saglabāt un sekmēt bērnam pētnieciskās darbības un iniciatīvas attīstību.

Atsaucoties uz Ž.Piažē aprakstītajām domāšanas operācijām, var secināt, ka no 1,5 līdz 4 gadiem svarīgi ir bērna jautājumi, kas atklāj viņa izpratni un domāšanu. Pedagoģa uzdevums ir atbildēt uz uzdoto jautājumu, lai bērns varētu gūt apstiprinājumu savai izpratnei. Pretējā gadījumā bērns sāk tieši kopēt skolotāja piedāvāto risinājumu, neizrādot savu iniciatīvu. Savukārt, vecumā no 5 – 8 gadiem bērns darbojoties mācās strukturēt savu domāšanu, veidot darbību secības, prognozēt darbību perspektīvas, tās cēloņus un sekas. (Piažē, 2002). Pārtraucot šo procesu (kas novērojams pirmsskolas izglītības iestādēs mainot darbības veidus atbilstoši noteiktajam aktivitāšu ilgumam) bērnam neveidojas uztveres kopveselums, nav paša izveidota izpratne par darbību secību. Tādējādi tiek kavēta domāšanas patstāvība un notiek paļaušanās uz pedagoga piedāvāto konceptu.

Vecākā pirmsskolas vecuma un jaunākā skolas vecuma bērna mācīšanās balstās uz zinātkāri, un to var apmierināt ar pētīšanu. Šīs pētnieciskās aktivitātes virza bērnu uz informācijas iegūšanu. Bērna zinātkāri var novērot pat ļoti maziem bērniem, kad viņi atklāj jaunus objektus, cilvēkus vai jēdzienus. (Miķelsone, 2008). Piemēram, apbrīnojami ieinteresētību un zinātkāri bērns izrāda, piekļūstot vietām, kurās tiek glabātas viņam nepiederošas mantas.

N.Vetlugina atzīmējusi, ka bērns patstāvīgi pārbauda savu esošo pieredzi un apgūst jaunu. Izspēlējot, zīmējot to, kas vēl nav apgūts, taču ir radījis interesi, bērns pievēršas pašmācībai. Bērna pētnieciskā darbība var pamudināt mācīties arī no saviem vienaudžiem, kā arī apgūt „pāra mācīšanos” pieredzi. Tas nozīmē, ka bērns māca vienaudžus, kas vairs nav uzskatāma par rotaļu, bet gan par vingrinājumu. Tādējādi motīvs, kurš iedrošinājis bērnu radošai pētnieciskai darbībai, nosaka arī viņa pašorganizācijas formas, kas diferencē darbības veidus, piemēram, gleznošanu, konstruēšanu u.c. (Vetlugina, 1980).

Bērni pēc savas iniciatīvas sintezē dažādus darbības veidus - zīmēšana, gleznošana, mākslinieciski mutiskā, muzikālā u.c. Tas notiek iztēlojoties, rotaļājoties patstāvīgas darbības procesā. Dažkārt pieaugušais pat nepamana un neizprot bērna darbības, kuras palīdz izziņāt un veidot savu intelektuālu pasaules modeli, nevis tās redzamo analogu, piemēram, *Litas (4 g.) zīmējumā mamma attēlota proporcionāli lielāka par blakus uzzīmēto māju. Pēc uzzīmētā meitene izskaidro: „Mamma ir ļoti, ļoti mīļa!”*. (2010.g.). Tas norāda uz bērna attieksmes, nevis uz realitātes analoga attēlojumu.

Zinātkāre vada bērna pētniecību viņa apkārtējā vidē – mājās, pirmsskolā, attiecībās ar pieaugušajiem, vienaudžiem un rada vēlmi izziņāt kaut ko jaunu un neparastu. Bērna rotaļas ir pētniecības uzvedības izpausmes un palīdz apmierināt zinātkāri. Savukārt, ja pētniecība ir kavēta, bērns var iegūt konflikta pieredzi un viņam ir mazāka vēlme sadarboties gan ar pieaugušajiem, gan vienaudžiem, zūd motivācija mācīties, darbs kļūst mazāk radošs un bērns neizrāda iniciatīvu. Šajā gadījumā bērns informāciju iegūst ārēju faktoru ietekmē (nepieciešamība pēc vērtējuma, bailes no skolotāja vai vecāku aizrādījuma). (Miķelsone, 2008). Piemēram, *rotaļnodarbībā, pedagoga mudināti, bērni izmantojot guašas krāsas, attēlo iepriekš dzirdēto sižetu. Sanita (5 g.) debesis glezno sarkanā krāsā, uz ko skolotāja reaģē kritiski, norādot, ka tās ir zilā krāsā. Skolotāja demonstrē attēlus, kuros debesis redzamas zilā krāsā. Meitene paklausīja skolotājas ieteikumam. Nodarbībā piedalījās 16 bērni, 10 no bērniem sākumā bija izvēlējušies zilo krāsu, 6 no tiem Sanitas un skolotājas sarunas iespaidā nomainīja savu izvēlēto krāsu pret skolotājas ieteikto*. (2011.), tādējādi veidojoties stereotipiskai uztverei. Bērna zinātkāres izpausmi iespējams bieži pārtraukt, piemēram, ja bērns sācis zīmēt un vēlas to turpināt, bet pedagogs ieplānojis citu nodarbību. Tādēļ pedagogam ir svarīgi parādīt bērnam veidu, kā izpaust savu zinātkāri pozitīvā, atbilstošā veidā un laikā, kas turpmāk var sekmēt pētniecisko darbību.

Arī vecāki var aizkavēt bērna pētniecisko darbību, izrādot pārlietu aizbildniecību vai autoritārismu (Miķelsone, 2008). Piemēram, *mamma Markusam (4 gadi) palīdz apģērbties, neļaujot viņam pašam ģērbties. Nemitīgi tika pielabots, ja zēns pats „nepareizi” aiztaisījis apģērba aizdari, sakot: „Tev taču vēl nesanāk!”* (01.12.2010.) *Arī ejot ārā, zēns tiek mudināts neskriet, nekāpt peļķēs vai sniegā paskaidrojot, ka apģērbs un apavi kļūs slapji vai netīri*. (01.04.2011.)

Savu iekšējo spēku apzināšanās un vajadzību īstenošana darbībā izraisa bērnā motivāciju, kas kā psiholoģiska parādība ir saistīta ar bērna aktivitātes jeb pašdarbības principu (Lieģeniece, 1999). Bērna patstāvīgā darbība sekmē viņa pētnieciskās darbības attīstību (Выготский, 2005; Осорина 2008), no kā, savukārt, atkarīga bērna izpratne par apkārtējās vides likumsakarībām un turpmāki mācīšanās sasniegumi. Pieaugušais ir palīgs un piedalās bērna pētniecības un mācīšanās procesā, piedāvājot un izskaidrojot izvēles iespējas, nepieciešamības gadījumā palīdzot, atbalstot. Iedrošinot bērnu, viena pētnieciskā darbība veido interesi par nākošo. (Осорина, 2008; Amabile, 2007). To spēj ietekmēt labvēlīga pieaugušā attieksme, respektējot bērna domas un jūtas, jo negatīvs vērtējums bremzē bērna patstāvīgu pētniecisko un radošo darbību.

Vērtējot bērna radošos sasniegumus no bērna redzes viedokļa, saprotot un līdzpārdzīvojot, pedagogs rada drošības izjūtu, kas sekmē bērna brīvu izteikšanos dažādās darbībās. Savukārt nodrošinot iespēju bērnam brīvi izteikt savas domas un jūtas, tiek sekmēta atklātība, kas būtiska iniciatīvas attīstībai. (Piažē, 2002). Tādēļ nozīmīgs ir pieaugušā atbalsts un sapratne brīdī, kad bērns kaut ko rada patstāvīgi, neatdarinot.

T.Amabilia uzskata, ka bērna iekšējā motivācija ir būtiskākais radošas patstāvīgas darbības komponents. Novērtējums, apbalvojumi, sacensība un ierobežota izvēle pēc autores domām ir bērna radošas darbības kavējoši faktori. T.Amabilia analizējot savus pētījumus, atklāj, ka tas attiecas ne tikai uz negatīvu vērtējumu, - arī pozitīvs vērtējums vai pat izjūta, ka tiek vērtēts bērniem būtiski mazina radošās izpausmes un pētnieciskās aktivitātes. (Amabile, 2007).

Bērnā, uzsākot apmeklēt pirmsskolas izglītības iestādi, būtiska ir ne tikai dažādu faktu uzzināšana un zināšanu apguve, bet arī gan pasaules apgūšana praktiskā darbībā. Šodienas bērns zina daudz, bet ne vienmēr saprot un var atrast šo faktu vietu savā pasaules modelī, un tas savukārt rada "pasaules haotiskumu" (Kravalis, 1982).

Bērns saņem no apkārtējās vides sev attīstībai nepieciešamo informāciju, bet paša bērna darbība ir šīs informācijas apstrādes līdzeklis (Выготский, 2005; Рубинштейн, 2003; Lieģeniece, 1999).

Cilvēks zināšanas var krāt visu mūžu, bet personības ieviržu sistēma ir izveidota jau pirmsskolas vecumā. Bērnā četru piecu gadu vecumā izveidojas noteikts individuālā dzīves stila pirmtēls (Адлер, 2002), kurš nosaka katra viņa personības neatkarījamību, mērķa izpratni, kas nodrošina aktīvu darbību un ietekmē visu turpmāko dzīvi.

Pirmsskolas vecumā bērns pēc savas dabas ir pētnieks, kas izzina apkārtējo pasauli, un to nosaka viņa vecumposmam atbilstošā vajadzība pēc jauniem iesaistītiem. Ikviens cilvēks pasaules apguvi sāk ar sevis apguvi, ar cilvēcisko īpašību un vērtību akumulāciju sevī pašā vēl pirms aktīvas darbības, pirms pārbaudījumu pieredzes realitātē. Tādēļ bērnam ir svarīgi turpināt izzināt sevi un savu apkārtni, kā arī apmierināt savas vēlmes un intereses, kas atklājas, izjūtot dažādas emocijas, iztēlojoties dažādas situācijas un lomas, kā arī fantazējot, pārdomājot dažādus ar paša dzīvi saistītus notikumus un situācijas, tā veidojot savu viedokli un attieksmi. Tādējādi nozīmīgi apmierināt bērna vajadzības pēc jauniem iesaistītiem, kas izpaužas bērna jautājumos, emocijās, rotaļās; pedagoģiskā procesa organizēšanā izmantojot bērna dabisko vēlmi izzināt pasauli.

Pētot šo jautājumu, var secināt, ka radoša pētnieciskā darbība vidē ir sekmējošs faktors bērna iniciatīvas attīstībai, kas vēlāk veido pamatus mācību motivācijai. Tādējādi skolēnu prasme vai neprasmē mācīties, viņu virzība uz mācību sasniegumiem, mācīšanās motivācijas attīstība ir saistīta tieši ar pētnieciskās darbības un iniciatīvas attīstību pirmsskolas vecumā un procesu, kuru vada pieaugušais.

Secinājumi Conclusions

1. Pirmskolas vecuma bērnu pētnieciskās darbības pamatā ir zinātkāres apmierināšana, kas veido bāzi prasmei mācīties. Tādējādi pieaugušo apzināti virzīta darbība bērna zinātkāres apmierināšanai un intereses attīstībai sekmē mācību motivācijas veidošanos.
2. Bērni, izzinot apkārtējo vidi, veido savu izpratni par tās likumsakarībām, attīsta prasmi domāt, secināt, analizēt. Savukārt pieaugušo līdzdalības kvalitāte un iesaistīšanās pakāpe šajā procesā to var sekmēt vai kavēt.
3. Pieaugušā autoritāra pieeja un pārlika aizbildniecība, bērna darbības un materiālu izvēles ierobežošana kavē bērna pētniecisko darbību, kā rezultātā bērns darbojās un mācās ārēju faktoru ietekmēts, veidojot stereotipisku uztveri. Pieaugušā pozitīva attieksme veicina bērnu izziņas un izpētes darbības apkārtējā vidē, kas veido pamatu bērna iniciatīvas un pētnieciskās darbības attīstībai. Savukārt iniciatīva un pētnieciskā darbība veido pamatu mācību motivācijai un sekmīgai pašrealizācijai turpmākajos dzīves posmos.

Summary

During preschool age the child is an explorer by the nature, who cognizes the world around and it is determined by the need for new impressions according to his/her age. Every child starts to master the world around with him/herself by accumulating human characteristics and values. Therefore it is significant to meet the child's needs for new impressions that become apparent in his/her questions, emotions, plays; creating the environment that facilitates child's explorative activities in pedagogical process organization and using a child's natural wish to cognize the world.

Studying the issue it can be concluded that creative explorative activity in the environment in a facilitating factor for the development of child's initiative that later forms the basis of learning motivation. Thus, the pupils' ability or inability to learn, their progression towards learning achievements, development of learning motivation is directly connected with the development of explorative activity in preschool age and the process led by the adult.

Literatūra Bibliography

1. Amabile, T. (2007). *Growing up Creative: Nurturing a Lifetime of Creativity*, 5th Printing. Hadley, MA: CEF Press.
2. Dzintere, D. (2000). *Bērns kā vērtība: ģimenē un pirmskolā*. Rīga: Izglītības solī.
3. Gudjons, H. (1998). *Pedagoģijas pamatatziņas*. Rīga: Zvaigzne ABC.
4. Hart, R. (1978). *Childrens Experience of Place: A Developmental Study*. N.Y.: Irvington Press.
5. *Ilgspējīga attīstība: praktiskā pieredze izglītībā*. (2010). Daugavpils: AIIA
6. Landau, E. (2007). *Education Toward the Future: Asking Questions*. In: *Al-Girl Tan (Ed.) Creativity: A Handbook for Teachers*. London: World Scientific Publishing.
7. Lieģeniece, D. (1999). *Kopveseluma pieeja bērna audzināšanā*. Rīga: RaKa.

8. Miķelsone, I.; Latsone, L.; Strods, G.; Oļehnovča, E.; Mackēvča, L.; Ķirse, A.; Soika, I.; Apse, D.; Anspoka Z. (2008). *Karjeras attīstības atbalsts*. Jelgava: SIA Jelgavas tipogrāfija.
9. Kravalis, O. (1982). *Sudrabotais vārds*. Rīga: Liesma.
10. Piažē, Ž. (2002). *Bērna intelektuālā attīstība*. R: Pētergailis
11. Vigotskis, Ļ. (2002). *Domāšana un runa*. Rīga: EVE.
12. Абрамова, Г. С. (1999). *Возрастная психология*. Москва: Академия
13. Адлер, А. (2002). *Очерки по индивидуальной психологии*. Москва : Когито-Центр.
14. Геодакян, В.А. (1983). *Эволюционная логика дифференциации полов и долголетие*. Природа № 1.
15. Ветлугина, Н.А. (1980). *Самостоятельная художественная деятельность дошкольников*. Под ред.. Москва .: Педагогика.
16. Выготский, Л.С. (2005). *Психология развития ребёнка*. Москва : Эксмо.
17. Малкина-Пых, И.Г. (2004). *Возрастные кризисы детства* Москва: ЭКСМО
18. Поддяков, Николай Николаевич.(1988).*Современные психолого - педагогические проблемы дошкольного воспитания // Повышение эффективности воспитательно – образовательной работы в дошкольных учреждениях*. Москва .: Педагогика.
19. Рубинштейн, С.Л. (2003). *Бытие и сознание; человек и мир*. Москва : Питер.
20. Осорина, М.В. (2008). *Секретный мир детей в пространстве мира взрослых*. Издательство "Питер".

<p>Jana Grava Liepaja University E-mail: jana.grava@liepu.lv Phone: +371 29110674</p>
